

Notat

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Økonomi, drift og arealforvaltning
J.nr. NST-4804-00009
Ref. besor / sowin
Den 1. marts 2011

**Høringsnotat
vedrørende forslag til
nyt nationalt natur- og miljøovervågningsprogram (NOVANA 2011-2015)**

Forslaget til det reviderede nationale natur- og miljøovervågningsprogram 2011-2015 blev sendt i ekstern høring den 20. september 2010 med frist for at afgive høringssvar den 31. oktober 2010.

Forslaget blev sendt til høring hos en bred kreds af myndigheder og organisationer. Som en service i forbindelse med høringen gennemførte By- og Landskabsstyrelsen den 28. september 2010 en teknisk gennemgang af høringmaterialet.

By- og Landskabsstyrelsen modtog i alt 40 høringssvar.

Følgende høringssvar har fremsendt bemærkninger til programforslaget:

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, Klima- og Energiministeriet, Kystdirektoratet, Kommunernes Landsforening, Landbrug & Fødevarer, Danmarks Naturfredningsforening (DN), Dansk Entomologisk Fagudvalg, Dansk Ornitologisk forening (DOF), Dansk Pattedyrforening, Danmarks Sportsfiskerforbund, Dansk Vand- og Spildevandsforening (DANVA), Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI), Friluftsrådet, KIMO Danmark, Københavns Energi, Assens Kommune, Bornholms Regionskommune, Favrskov Kommune, MILSAM kommuner, Frederikshavn Kommune, Furesø Kommune, Guldborgsund Kommune, Herning Kommune, Hjørring Kommune, Køge Kommune, Limfjordsrådet, Norddjurs Kommune, Ods herred Kommune, Randers Kommune, Slagelse Kommune, Viborg Kommune, Danske Regioner, Danmarks Tekniske Universitet (DTU), Dansk Hydraulisk Institut (DHI), Lynettefællesskabet, Aksel Voigt, Michael Jensen.

Følgende høringssvar har oplyst, at man ingen bemærkninger har til programforslaget: Farvandsvæsnet, Økonomi- og Erhvervsministeriet, Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling.

Nærværende høringssvar indeholder Miljøministeriets bemærkninger til nedenstående emner i de indkomne høringssvar. Høringssvarene er alene gengivet i hovedtræk. For den fulde tekst af høringssvarene samt forslag til natur- og miljøovervågningsprogrammet 2011-15 henvises der til Naturstyrelsens hjemmeside.

De indkomne høringssvar har især berørt følgende emner:

1. Overvågningsprogrammets rammer, formål og strategi
2. Grøn Vækst
3. Vand- og naturplaner
4. Kommunal forvaltning og anden forvaltning
5. Havstrategidirektiv
6. Klima
7. Formidling og offentlighed
8. Øvrige emner
9. Delprogrammer

Resumé

Den offentlige høring af overvågningsprogrammet resulterede i 40 høringssvar. Naturstyrelsen har i nærværende høringssnotat adresseret de strategiske og miljøpolitiske bemærkninger. De mere fagspecifikke bemærkninger, der udgør hovedparten af de fremsendte bemærkninger, er ligeledes blevet vurderet af Naturstyrelsen med henblik på specifikke ændringer af programmet. Høringssvarene har ikke givet anledning til væsentlige overordnede ændringer af programforslaget. Høringssvarene giver dog anledning til nogle præciseringer af formål og strategi for programmet samt en række faglige præciseringer, som er indarbejdet i programbeskrivelsens 2. del, samt udarbejdelsen af stationsoversigter for delprogrammerne.

Landbrug & Fødevarer, FRI og DHI bemærker, at overvågningsprogrammet er fornuftigt designet indenfor den økonomiske ramme. Samtidig udtrykker disse organisationer sammen med Limfjordsrådet, Viborg Kommune og Friluftsrådet bekymring for, om programmet indenfor den økonomiske ramme kan opfylde de nye behov, som følger af Vandrammedirektivet og Natura 2000.

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri peger i deres høringssvar på, at det er nødvendigt at øge antallet af overvågningsstationer i det marine overvågningsprogram med henblik på at kvalificere mål og indsats behov som følge af Vandrammedirektivet samt identificere effekten heraf i det lokale vandmiljø.

Miljøministeriet svarer hertil blandt andet, at det nye overvågningsprogram ved en kombination af modeller og konkrete målinger vurderes at være i stand til at dokumentere udviklingen i kvælstofudledningen på landsplan, således at målet i Grøn Vækst om reduktion af kvælstofudledningen kan følges. Tilsvarende vil det være muligt at følge kvælstofudledningen i de 23 hovedoplände og 91 deloplände i vandplanerne. Med det nye program øges overvågningen af de marine områder således, at der bliver gennemført årlige målinger af tilstanden (én til flere biologiske og/eller vandkemiske kvalitetselementer) i stort set alle de marine områder, således at videngrundlaget i de marine områder bliver forbedret til et mere ensartet niveau. I den marine overvågning indgår der i det nye overvågningsprogram bl.a. 70 vandkemistationer med regelmæssig måling ca. 30 gange årligt og 37 stationer med mindre regelmæssig måling. Samtidig udvikles der validerede og databårne hav- og fjordmodeller, som bidrager sammen med målingerne til at kvalificere vurderingerne af tilstand og indsatsbehov i de marine områder.

Miljøministeriet har på grundlag af ovenstående høringssvar om tilstrækkelig viden i forhold til udarbejdelse af vandplaner og dokumentationen af disse fundet det hensigtsmæssigt at styrke overvågningen af stoftransporten med flere stoftransportstationer med henblik på at forbedre dokumentationen af den lokale indsats og styrke belysningen af kvælstoftransporten til fjordene og de marine områder.

Med den udvidede stoftransportovervågning kan Fødevarerministeriet tilslutte sig det nye overvågningsprogram. Det er Miljøministeriets vurdering, at programmet nu indeholder tilstrækkelig overvågning af stoftransporten i delopländene i vandplanerne og de tilhørende marine områder til at der kan udarbejdes indsatsplaner, hvor effekten kan dokumenteres.

Endelig har både organisationerne og kommunerne bemærkninger til sammenhæng mellem vand- og naturplanerne, Grøn Vækst og overvågningsprogrammet blandt andet om, hvordan effekten af virkemidler og tiltag dokumenteres. Hertil svares, det nye overvågningsprogram er designet til bl.a. at skabe grundlag for de næste generationer af vand- og naturplaner. Som noget nyt er der i programmet etableret en operationel overvågning, som har til formål at indsamle manglende viden eller overvåge vandområder, som er i risiko for ikke at opfylde

miljømålene i vand- og naturplanerne. Effekten af indsatserne i vandplanerne kan dokumenteres, men effekten af enkeltstående virkemidler som randzoner kan ikke dokumenteres med overvågningsprogrammet, men til gengæld er effekterne af virkemidlerne beskrevet i forskellige faglige publikationer. Det er Naturstyrelsens vurdering, at det nye program vil bidrage med de nødvendige data til af vurdering af vand- og naturplanernes målopfyldelse og den samlede effekt af indsatser og virkemidler for de målsatte områder.

Kommunernes Landsforening og kommunerne peger på, at data for overvågningsprogrammet også bør kunne anvendes i kommunernes konkrete sagsbehandling og projektering. Hertil svares blandt andet, at programmet bidrager med en generel viden, som kan indgå i videngrundlaget for behandlingen af konkrete godkendelser og tilladelser, men at det er den kompetente myndighed, der skal dokumentere konkrete afgørelser.

Endelig er der bemærkninger til emner, som implementering af Havstrategidirektivet i 2014, muligheder for at vurdere klimaændringer i overvågningen, formidlingen af data fra overvågningen, inhabilitet ved brug af DMU og GEUS og behovet for konkurrenceudsættelse.

1. Overvågningsprogrammets rammer, formål og strategi

Økonomisk ramme

Landbrug & Fødevarer har i deres høringssvar bemærket, at selve programmet virker overordnet godt skruet sammen, indenfor de økonomiske rammer, der er stillet til rådighed. I forhold til de tidligere overvågningsprogrammer vurderer Landbrug & Fødevarer, at data- og videnopbygningen i de fleste delprogrammer er optimeret betydeligt, så der fås mere og bedre viden for hver krone investeret. Landbrug & Fødevarer bemærker samtidig, at det er bekymrende, at overvågningsprogrammet udvides uden tildeling af flere ressourcer, og mener sammenfattende, at en videreførelse og optimering af NOVANA 2004-2009, som det forelagte udkast, er utidssvarende og ikke tager højde for det ændrede og betydeligt større behov, implementeringen af Vandrammedirektivet og Natura 2000 vil afstedkomme.

Limfjordsrådet og Viborg Kommune har bemærkninger i deres høringssvar til, hvorvidt det er muligt at tilgodese både de nationale og kommunale databehov affødt af Vandramme- og Habitatdirektivet indenfor en økonomisk ramme, som er mindre end den økonomiske ramme i 2006.

FriLuftsrådet og DOF udtrykker bekymring for, om de statslige effektiviseringskrav, som overvågningsprogrammet er underlagt, går udover kvaliteten af overvågningen.

FRI konstaterer overordnet i deres høringssvar, at ud fra den præmis, at der er fastsat en økonomisk ramme, som NOVANA 2011-2015 skal holde sig inden for, er der sket en fornuftspræget fortsættelse af de tidligere overvågningsaktiviteter. FRI bemærker, at der oprettholdes et passende og mindre antal lange tidsserier på kontrolstationer, mens der gennemføres mere operationelle overvågning. Samtidig bemærker FRI, at for at sikre, at det danske overvågningsprogram leverer data og viden til en konstruktiv håndtering af den danske natur og vandmiljøet, skal programmet tilføres en økonomi, der mindst svarer til niveauet for 2007 programmet.

DHI bemærker i deres høringssvar, at NOVANA 2011-2015 med den givne ressourcesituation på mange måder er en snusfornuftig fortsættelse af de hidtidige overvågningsaktiviteter, men at programmet ikke er up-to-date med de muligheder, der i dag er for at lave en god og effektiv overvågning.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at amternes overvågningsindsats i forbindelse med kommunalreformen i 2007 overgik til staten. Ved reformen blev der fastlagt et budget på 275 mio. kr.

Miljøministeriet har videreført denne budgetramme til overvågningsprogrammet i perioden 2007-2010, pris- og løntalsreguleret og korrigeret for de udmeldte statslige effektiviseringskrav, som alle andre statslige budgetrammer i henhold til de årlige Finanslovsaftaler. Denne budgetramme er videreført i det nye program med udmeldte effektiviseringskrav og pris- og løntalsreguleret. Den økonomiske ramme for overvågningsprogrammet i 2011 er derfor som udgangspunkt 258 mio. kr.

Bag det nye program ligger en omfattende revision af, hvilke overvågningsforpligtelser og -behov programmet skal bidrage til at opfylde. Sammen med erfaringerne fra det foregående program har det derfor været muligt at prioritere overvågningsaktiviteterne og dermed målrette og effektivisere selve overvågningen til de aktuelle overvågningsforpligtelser og -behov.

Revisionen har også resulteret i, at der kan indsamles flere og mere målrettede data per overvågningskrone. Det vil med brugen af flere validerede modeller i det nye overvågningsprogram indenfor fx havovervågning være muligt i den kommende programperiode at tilvejebringe et vurderingsgrundlag i kyst- og havområder, hvor der i dag ikke er fuldstændig viden til at fastsætte indsatsbehovet i næste generation vandplaner. Det vil også være muligt at overvåge flere naturtyper ved at ændre den intensive overvågning til ekstensiv overvågning af fx naturtyper, der ændres meget langsomt, som fx skov. Derved frigøres ressourcer, som kan anvendes til overvågning af andre naturtyper. Denne målretning af naturovervågningen har bl.a. givet mulighed for at overvåge yderligere 32 nye naturtyper.

I det nye program har det fortsat været muligt at tilrettelægge den praktiske overvågningsindsats mere hensigtsmæssigt, således at det i det nye program er muligt at indsamle mere viden inden for den afsatte økonomiske ramme.

Samlet set betyder det, at Miljøministeriet vurderer, at det nye overvågningsprogram bidrager med de nødvendige data til at understøtte de aktuelle overvågningsbehov.

Høringssvarene om programmets økonomiske ramme har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

Formål med overvågningsprogrammet

Kommunernes Landsforening, Limfjordsrådet og Viborg Kommune bemærker, at det forudsættes, at staten udfører en overvågning, der er tilstrækkelig som dokumentation i forhold til statens nationale forpligtelser såvel som i forhold til kommunernes indsats i forbindelse med bl.a. handleplaner og indsatsplaner.

DHI bemærker, at det bør præciseres tydeligere, at overvågningsprogrammet er med til at understøtte kommunernes administration, forvaltning og prioritering, som kan være afgørende for at nå vandplanernes mål.

DN bakker i deres høringssvar op om overvågningsprogrammets forvaltningsmæssige sigte, men betoner samtidig behovet for at man supplerer med en forskningsmæssig indsats.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at det nationale natur- og miljøovervågningsprogram helt overordnet skal sikre en række væsentlige forpligtelser som følger af EU lovgivning og national lovgivning, bidrage til dokumentation af effekten og målopfyldelsen af nationale

handleplaner på natur- og vandmiljøområdet, herunder særligt vand- og Natura 2000-planer efter Miljømålsloven og overvågningsbekendtgørelsen, og bidrage til dokumentation af effekten af tiltag på landbrugsområdet samt belyse landsdækkende luftkvalitet.

Overvågningsprogrammet har til formål at understøtte prioriterede nationale behov for overvågningsdata om påvirkning, tilstand og udvikling i naturen og miljøet. Overvågningsprogrammet medvirker til at dokumentere vand- og naturplanernes målopfyldelse samt effekt af indsats og virkemidler.

Miljøministeriet vurderer, at de data der tilvejebringes i overvågningsprogrammet vil kunne understøtte udarbejdelsen af de kommende kommunale handleplaner for vand- og Natura 2000 områderne.

De indkomne høringssvar har medført følgende præcisering af formålet med overvågningsprogrammet 2011-15 i programbeskrivelsens 1. del og tilsvarende konsekvensrettelse af indledningen i programbeskrivelsens 2. del. Endvidere præciseres det i formålsbeskrivelsen, at overvågningsprogrammet blandt andet har til formål at udmønte bekendtgørelse om overvågning af overfladevand, grundvand, beskyttede områder og om naturovervågning i internationale naturbeskyttelsesområder m.v. (overvågningsbekendtgørelsen):

”Det overordnede mål med NOVANA 2011-15 er at understøtte prioriterede nationale behov for overvågningsdata om påvirkning, tilstand og udvikling i naturen og miljøet i Danmark.

NOVANA 2011-2015 udmønter bekendtgørelse om overvågning af overfladevand, grundvand, beskyttede områder og om naturovervågning internationale naturbeskyttelsesområder mv.

NOVANA 2011-15 er målrettet mod at tilvejebringe det nødvendige dokumentations- og videngrundlag til at understøtte nedenstående overvågningsbehov og -forpligtelser:

- Danmarks forpligtelser i henhold til EU-lovgivningen og national lovgivning om overvågning af natur, vandmiljø og luftkvalitet.
- Effekten og målopfyldelse af nationale handleplaner for vandmiljø og natur, herunder vand- og Natura 2000-planer efter Miljømålsloven samt tiltag på landbrugsområdet og det landsdækkende luftkvalitetsmåleprogram
- Overvågning i henhold til internationale konventioner om natur og miljø.

NOVANA tilvejebringer hermed et datagrundlag, der samtidig kan understøtte den kommunale forvaltning. Ligesom NOVANA tilvejebringer data, der kan indgå i forskningsmæssig sammenhæng.”

Der henvises endvidere til ministeriets bemærkninger til høringssvarene om kommunal forvaltning og anden forvaltning, jf. afsnit 4.

Strategi for overvågningsprogrammet

Landbrug & Fødevarer bemærker i deres høringssvar, at programmet ikke tager højde for det ændrede og betydelige større behov, implementeringen af Vandrammedirektivet og Natura 2000 vil afstedkomme. Samlet set finder Landbrug & Fødevarer det nødvendigt, at overvågningsprogrammet tilpasses det øgede behov for viden som følge af Vandrammedirektivet og Natura 2000-indsatsen. Det vil være uforsvarligt at påføre landbruget og andre partner store merudgifter, uden at kunne underbygge kravene med tilstrækkelig viden om de specifikke forhold i de enkelte vand- og Natura 2000-områder.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at Vandrammedirektivet omfatter en række krav til overvågning af vandområder med henblik på at danne datagrundlag for en vurdering af den økologiske og kemiske tilstand for overfladevand samt kemisk og kvantitativ tilstand for grundvand. Natura 2000-direktiverne stiller krav om overvågning af naturtyper og dyre- og planterarter med henblik på at danne grundlag for en vurdering af naturens og arternes bevaringsstatus, herunder tilstanden i Natura 2000-områderne og arternes levesteder.

Det nationale natur- og miljøovervågningsprogram 2011-2015 er tilrettelagt i overensstemmelse med Vandrammedirektivets krav om overvågning af vandområder og Natura 2000-direktivernes krav om overvågning af naturtyper og arter. Overvågningsprogrammet tilvejebringer data, der indgår i vurderingsgrundlaget for vandområdernes karakteristika, menneskelig aktiviteter indvirkning på miljøet og for naturtypernes og levestedernes tilstand og udvikling. Resultaterne af overvågningen indgår således i vurderingen af vandområdernes økologiske tilstand og naturområdernes bevaringsstatus, som fastlægges i basisanalysen, og i datagrundlaget for fastsættelsen af mål for god økologisk tilstand for vandområderne og gunstig bevaringsstatus for naturområderne, som fastlægges i vand- og naturplanerne.

Det er Miljøministeriets vurdering, at overvågningsprogrammet 2011-2015 tilvejebringer det nødvendige datagrundlag for udarbejdelse af basisanalyse og målfastsættelse for vandområder i henhold til Vandrammedirektivet og naturområderne i henhold til Natura 2000-direktiverne.

Høringssvaret om øget overvågningsbehov som følge af Vandrammedirektivet og Natura 2000-direktiverne har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

Landbrug & Fødevarer bemærker endvidere, at de ekstensive stationer (søer, vandløb) i nogle tilfælde og for nogle parametre er for ekstensive. Det bemærkes, at stationsnettets tæthed ikke står mål med de mange vand- og Natura 2000-områder, der skal ske en indsats i.

Limfjordsrådet bemærker i deres høringssvar, at der gennemføres et relativt lavfrekvent antal fosformålinger for ca. en tredjedel af de søer med behov for operationel overvågning. Limfjordsrådet spørger til, hvordan staten vil sikre at den fornødne viden indhentes for de resterende søer?

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at en overordnet strategi for tilrettelæggelsen af det nye overvågningsprogram har været at sikre viden om vandområder, naturtyper og arter, hvor der hidtil har manglet viden eller, hvor der er risiko for at de fastsatte miljømåle ikke nås samtidig med, at overvågningen også tilvejebringer datagrundlag til vurdering af natur- og miljøtilstanden på nationalt niveau.

Det nye program er således tilrettelagt med det sigte at opnå en bredere geografisk dækkende overvågning. Med henblik på at målet om en bredere geografisk dokumenterende overvågning nås, har det været nødvendigt med en prioritering i forhold til balancen mellem ekstensiv overvågning og intensiv overvågning – både hvad angår antal overvågningsstationer, parametre og overvågningsfrekvens. Prioriteringerne er baseret på vurderinger af overvågningskrav i EU-lovgivningen og national lovgivning, herunder hvilke parametre, der vurderes at være absolut nødvendige, og niveauet for acceptabel pålidelighed og præcision af overvågningen.

Det er Miljøministeriets vurdering, at stationsnettet for søer og vandløb er i overensstemmelse med Vandrammedirektivet, og at stationsnettet er tilstrækkeligt i forhold til fastsættelse af

tilstand og mål for vand- og Natura 2000-områder, der ligger til grund for fastsættelsen af den nødvendige indsats for at opfylde miljømålene.

Miljøministeriet bemærker med hensyn til overvågning af fosfor i søer, at der gennemføres operationel overvågning i alle søer over 5 ha, der i vandplanerne er vurderet til at være i risiko for ikke at opfylde miljømålene. I alle disse søer gennemføres målinger af total fosfor og i knap halvdelen af disse suppleres med målinger af ortho-fosfat. Det nye overvågningsprogram bidrager således med data om fosforindholdet i søerne.

Høringssvarene om ekstensiv overvågning har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri bemærker, at der som minimum bør være en overvågningsstation knyttet til hvert delvandopland for at kunne kvalificere mål og indsatsbehov fremadrettet og for at landbrugserhvervet, der pålægges lokale miljøkrav, kan identificere en direkte effekt heraf i det lokale vandmiljø.

Landbrug & Fødevarer bemærker, at det ikke er acceptabelt, at der måles stoftransport for under 50% af arealet, når der er reduktionsmål og –krav for langt større arealer.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at overvågningsprogrammet 2011-15 har fokus på målinger af stoftransporten fra deloplande til de marine områder, således at det er muligt at opgøre stoftransporten af kvælstof og fosfor fra oplandene til de marine områder både på landsplan, fra de 23 hovedvandoplande og endelig fra de 91 delvandoplande. Målestationerne dækker 49 % af arealet i de 91 delvandoplande. Stoftransporten overvåges via målestationer, der er placeret i de største vandløb. Det vil aldrig være praktisk muligt at måle stoftransporten i hele oplandet, fordi en stor del af afstrømningen sker diffust til havet eller via et utal af mindre vandløb. Data fra de "umålte" oplande dannes ved opstillede oplandsmodeller.

Der er i det nye overvågningsprogram afsat en særskilt pulje til at udvikle modelberegningerne for stoftransport. Miljøministeriet vurderer, at det nye overvågningsprogram bidrager med de nødvendige data til vurdering effekten af landbrugets indsatser i de marine oplande.

Miljøministeriet har på grundlag af ovenstående høringssvar om tilstrækkelig viden og i forhold til udarbejdelse af vandplaner og dokumentationen af disse fundet det hensigtsmæssigt at styrke overvågningen af stoftransporten med konkrete stationer i lokale vandløb med henblik på at forbedre dokumentationen af den lokale indsats og styrke belysningen af kvælstoftransporten til fjordene og de marine områder. Overvågningen udvides med yderligere 17 stoftransportstationer, der samlet set vil medføre, at det målte areal øges med ca. 1.500 km².

Fødevareministeriet har efterfølgende tilkendegivet, at med den udvidede stoftransportovervågning kan Fødevareministeriet tilslutte, at det nye overvågningsprogram. Det er Miljøministeriets vurdering, at det nye program indeholder tilstrækkelig overvågning af stoftransporten i deloplandene i vandplanerne og de tilhørende marine områder til udarbejdelse af indsatsplaner, hvor effekten kan dokumenteres.

FRI og Odsherred Kommune har i deres høringssvar bemærket, at der løbende i programperioden vil blive taget stilling til justeringer af programmet, men at det ikke fremgår, hvordan dette er tænkt gennemført. FRI bemærker endvidere, at justeringer i programmet bør ske i offentlig høring.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at det fremgår af 1. del af programbeskrivelsen, at der er nedsat en intern planlægnings- og styregruppe i Miljøministeriet, som har til formål at styre

og udvikle overvågningsprogrammet i perioden 2011-15 i forhold til de beskrevne formål for programmet. Miljøministeriet vil løbende vurdere, om der sker væsentlige ændringer i overvågningsprogrammet 2011-15 i forhold til de beskrevne formål, som det kan være hensigtsmæssigt at sende i høring.

Der etableres i tilknytning til overvågningsprogrammet et stående dialogforum mellem Miljøministeriet og Kommunernes Landsforening/kommunerne, som de væsentligste myndigheder på natur- og miljøområdet. I dette dialogforum kan forskellige forhold omkring parternes dataproduktion drøftes, ligesom der kan være dialog omkring overvågningsprogrammets løbende udmøntning, hvor programmet giver mulighed for det. Tilsvarende forventer Naturstyrelsen løbende at invitere andre interesseorganisationer til dialog om fremadrettede justeringer af overvågningsindsatsen i det omfang, det vurderes relevant.

Miljøministeriet forventer ikke at gennemføre store revisioner af overvågningsprogrammet inden for programperiode (2011-15), men at der, som nævnt ovenfor efter behov må forventes mindre justeringer, der efter behov kan indgå i den løbende dialog med interesseorganisationer m.fl.

Høringssvarene om justeringer af overvågningsprogrammet har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

2. Grøn Vækst

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, Guldborgsund Kommune og Limfjordsrådet har i deres høringssvar fremsendt bemærkninger om dokumentation af effekten af Grøn Vækst tiltag, herunder vådområder og randzoner. Limfjordsrådet har endvidere spurgt om, hvordan staten vil sikre dokumentation for, at målet på reduktionen af kvælstofudledningen til de marine områder nås.

Landbrug & Fødevarer fremfører, at overvågningen skal danne grundlag for vurdering af de enkelte virkemidlers effekt i forhold til landbrugets indsats på natur- og miljøområder så vel som, at overvågningen skal danne grundlag for revurdering af virkemidlernes effekter med henblik på, at ændre virkemiddelpakken, hvis der viser sig behov herfor.

Limfjordsrådet spørger i deres høringssvar, om staten agter at sikre, at der er de tilstrækkelige værktøjer til rådighed til dokumentation og vurdering af effekt – eksempelvis metoder til overvågning af mindre vandområder.

Friluftsrådet bemærker, at regeringens Grøn Vækst aftale har en målsætning om, at befolkningen skal have forbedret adgang til naturen. Friluftsrådet finder, at udvikling i friluftslivet og adgangen til naturen bør undersøges og observeres.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at med hensyn til Grøn Vækst målet om reduktion af kvælstofudledning til havet er overvågningsprogrammet tilrettelagt således, at der tilvejebringes et datagrundlag om den totale nationale udledning af kvælstof til havmiljøet. Det er Miljøministeriet vurdering, at resultaterne i overvågningsprogrammet vil kunne danne datagrundlag til en opgørelse af effekt af Grøn Vækst for så vidt angår udledningen af kvælstof.

Overvågningsprogrammet tilvejebringer også datagrundlag til vurdering af effekten af indsats for de konkrete målsatte vand- og naturområder. Det er imidlertid ikke udgangspunktet, at overvågningen skal tilvejebringe data til vurdering af effekten af de enkelte virkemidler. Effekten af de enkelte virkemidler, såsom randzoner og vådområder vil indgå i vurderingen af den samlede indsats. Effekten af de enkelte virkemidler vil ikke umiddelbart kunne udskilles fra

de øvrige virkemidler og øvrige indsatser, såsom forbedret spildevandsrensning i spredt bebyggelse. Det skal understreges, at den fulde effekt af virkemidler som fx randzoner først viser sig efter en længere årrække.

Miljøministeriet henviser til, at effekten af enkeltvirkemidler er beskrevet i forskellige faglige udredninger. Som eksempel kan nævnes rapporten "Virkemidler til realisering af målene i EU's vandrammedirektiv" fra Aarhus Universitet, hvor 23 virkemidler er beskrevet med effekt, sikkerhed osv. Resultaterne af overvågningen vil, i det omfang det er relevant, indgå som datagrundlag for forsknings- og udviklingsprojekter på området.

I forhold til målet i Grøn Vækst aftalen om en bedre tilgængelig natur skal Miljøministeriet bemærke, at Naturstyrelsen netop har sat et pilotprojekt i gang med måling af friluftslivets brug af statens arealer med henblik på at få mere viden om måling af friluftsbesøg – bl.a. især den praktiske håndtering af målinger. Måling af friluftsbesøg er således ikke en direkte konsekvens af Grøn Vækst, men kan være et nyttigt redskab i forvaltningen. Styrelsen har desuden igangsat projektet udinaturen.dk, som er en portal, der samler alle muligheder for friluftslivet om adgang til naturen. Dette værktøj giver allerede nu en bedre tilgængelighed til naturen, da alle borgere nemt kan gå ind og finde inspiration og muligheder til at færdes i naturen.

Høringssvarene om Grøn Vækst har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

3. Vand- og naturplaner

Kommunernes Landsforening forudsætter i deres høringssvar, at overvågningsprogrammet vil være i stand til fyldestgørende at dokumentere, hvor der skal ske en lokal indsats i forhold til vandplanerne.

Bornholms Regionskommune og Assens Kommune bemærker, at det er vigtigt at effekten af den indsats, der ligger i vand- og naturplanerne, løbende overvåges og dokumenteres.

Limfjordsrådet bemærker, at det er nødvendigt, at der er opdateret viden om konkrete vandområder i forhold til konkrete problemstillinger. Limfjordsrådet finder ikke, at den operationelle overvågning er fyldestgørende for at danne den nødvendige baggrund for de kommunale handleplaner. Endvidere er videngrundlaget for de enkelte delområder så vel som for specifikke naturområder efter Limfjordsrådets opfattelse ikke tilstrækkeligt i dag til at danne baggrund for den planlægning og indsats, som skal foretages i de kommende år.

Hjørring Kommune og Viborg Kommune bemærker i deres høringssvar, at de undrer sig over, at der ikke er sammenhæng mellem de netop udsendte vand- og naturplaner og det nationale program for overvågning af vandmiljø- og natur 2011-15.

Kommunernes Landsforening og Hjørring Kommune bemærker, at overvågningsprogrammet bør sikre det fornødne videngrundlag til de områder, hvor vand- og naturplanerne påpeger, at der er manglende viden og en indsats derfor planlægges udskudt til efter 2015.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at det nye overvågningsprogram bl.a. er designet til at skulle skabe grundlag for de næste generationer af vand- og naturplaner, herunder grundlaget for udarbejdelse af de kommunale handleplaner. Programmets operationelle overvågning har til formål at gennemføre overvågning dels af de områder, der ikke opfylder deres målsætning og hvor der forudsættes en indsats i planperioden, og dels af de områder hvor der mangler viden eller hvor videngrundlaget er forældet. Den operationelle overvågning er tilrettelagt således, at fx naturovervågningen er udvidet, så alle habitatnaturtyper og alle over-

vågningsbare direktivarter er omfattet af overvågningsprogrammet. Overvågningen af vandløb, der ikke opfylder deres målsætning og vandløb med manglende eller forældet viden udgør i denne sammenhæng 5.700 stationer og dækker ca. 9.600 km vandløb. Endvidere vil det med brugen af flere validerede modeller i det nye overvågningsprogram indenfor fx havovervågning være muligt i den kommende programperiode at tilvejebringe et vurderingsgrundlag i havområder, hvor der i dag ikke er fuldstændig viden til at fastsætte indsatsbehovet i næste generation vandplaner.

Gennem både kontrolovervågning, der har til formål at tilvejebringe dokumentation for den generelle tilstand og udvikling i naturen og miljøet på nationalt niveau, og operationel overvågning tilvejebringes et datagrundlag, der indgår i vurderingen af målopfyldelse i de enkelte områder og dermed vurderingen effekten af den samlede indsats for et område. Det skal i den forbindelse bemærkes, at effekten af indsatser oftest først vil kunne registreres efter en årrække.

Det er Miljøministeriets vurdering, at det nye overvågningsprogram bidrager med de nødvendige data til brug for vurdering af vand- og naturplanernes målopfyldelse og den samlede effekt af indsatser og virkemidler for de målsatte områder.

Høringssvarene om sammenhængen mellem vand- og naturplaner og det nationale natur- og miljøovervågningsprogram har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

Danmarks Sportsfiskerforbund bemærker, at vand- og naturområder, der allerede opfylder miljømålene og måske endda mere til, må betragtes som de bedste og mest værdifulde naturområder. Forbundet finder, at det er u hensigtsmæssigt, at der ikke foretages en hyppigere overvågning for at sikre, at miljømålene bliver fastholdt.

Det er Miljøministeriets vurdering, at kontrolovervågningen, som er tilrettelagt efter Vandrammedirektivets overvågningssystematik med hensyn til overvågningsfrekvens og -omfang for områder med målopfyldelse, er tilstrækkeligt med henblik på at tilvejebringe datagrundlag til vurdering af udviklingen af naturtilstanden i områder med målopfyldelse.

Høringssvaret om overvågning af naturområder med målopflydelse har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

DHI og Limfjordsrådet har i deres høringssvar peget på behovet for, at bl.a. kommuner til deres forvaltning har et værktøj, der giver overblik over udvikling og ændringer i forudsætninger for vand- og naturplanerne, så der kan tage højde for disse i den supplerende indsats.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at udviklingen af et sådant værktøj ligger udenfor rammerne af overvågningsprogrammet. Det efterspurgte IT-system har karakter af et forvaltningsværktøj til anvendelse i forbindelse med vand- og naturplanlægningen. Det ønskede overblik vil være en del af basisanalysen, der samler op på overvågningsdata fra den forløbne periode siden sidste basisanalyse og danner grundlaget for næste generation af vand- og naturplanerne.

Høringssvaret om forvaltningsværktøj har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

DN bemærker, at kendskabet til den aktuelle situation for habitatnaturtyper og plante- og dyrearter, som forekommer såvel indenfor som udenfor Natura 2000-områderne, er en nødvendig forudsætning for at kunne vurdere bevaringsstatus på nationalt plan. Efter foreningens opfattelse er overvågning imidlertid nu overvejende begrænset til Natura 2000-

områderne, og kendskabet til fx § 3 naturens situation og udvikling er derfor begrænset, i særdeleshed udenfor Natura 2000-områderne. DN stiller derfor spørgsmålstegn ved, om overvågningen opfylder kravene i Habitatdirektivet.

DOF mener overordnet set, at overvågningen af 'den almindelige natur' er prioriteret for lavt.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at overvågningsprogrammet er tilrettelagt og prioriteret med henblik på også at kunne leve op til Habitatdirektivets overvågnings- og rapporteringskrav. Kendskabet til §3-naturen forventes fremover at blive øget gennem Finanslovsaftalen for 2011 om opdateret registrering af §3-områder, som miljøministeren har indgået med Kommunernes Landsforening.

Høringssvaret om 3§-arealer har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

Kommunernes Landsforening bemærker i deres høringssvar, at det synes at være en mangel, at der ikke gøres rede for, i hvilket omfang undersøgelsesovervågning er planlagt, og hvilken rolle kommunerne vil få i forbindelse med at identificere behov og prioriteringer af indsatser med sådan overvågning.

Kommunernes Landsforening og Assens Kommune har i deres høringssvar bemærket, at det ikke fremgår, hvor mange vandløbsstrækninger, der skal undersøges under "undersøgelsesovervågning". Hvis datagrundlaget er forældet, eller staten ikke kender årsagen til manglende målopfyldelse, så mener Assens Kommune og Kommunernes Landsforening, at strækningerne bør gennemgås, så årsagen kan fastlægges.

Limfjordsrådet og Viborg Kommune spørger i deres høringssvar, hvordan forureningsuheld, der er omfattet af undersøgelsesovervågningen, er afgrænset samt om der er et beredskab, og om det eventuelt er koordineret med det kommunale beredskab. Limfjordsrådet og Viborg Kommune adresseret også spørgsmålet om, hvorvidt der er afsat en økonomisk ramme til undersøgelsesovervågning udover de 258 mio. kr., der er afsat i 2011 til overvågningsprogrammet.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at formålet med overvågningsprogrammet er, jf. overvågningsbekendtgørelsens¹ § 1, stk. 2, at sikre et nationalt overblik over tilstanden i vandforekomster. For så vidt angår undersøgelsesovervågning udarbejder Naturstyrelsen undersøgelsesovervågningsprogrammer for overfladevand efter behov, hvilket skal forstås således, at hvis styrelsen vurderer eller bliver opmærksom på, at der indtræffer omstændigheder, der i forhold til den fastlagte plan for opnåelse af miljømål for vandforekomsten i vandplanen medfører behov for igangsættelse af en undersøgelsesovervågning, vil Naturstyrelsen konkret iværksætte den relevante undersøgelsesovervågning. Ressourcer til undersøgelsesovervågning er indeholdt i overvågningsprogrammets samlede budget på 258 mio. kr.

Høringssvarene om undersøgelsesovervågning har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

4. Kommunal forvaltning og anden forvaltning

Kommunernes Landsforening har i deres høringssvar bemærket, at overvågningen kun giver et helt overordnet billede af generelle tilstande og udviklingstendenser på landsplan, og at

---

¹ Bekendtgørelse nr. 1434 af 23. december 2009 om overvågning af overfladevand, grundvand, beskyttede områder og om naturovervågning i internationale naturbeskyttelsesområder m.v.

datagrundlaget er – som det også var før – begrænset. Det kan altså fortsat ikke bruges i kommunernes konkrete sagsbehandling og projektering. Samtidig peger Kommunernes Landsforening i deres høringssvar på, at data fra overvågningsprogrammet også skal kunne bruges til forvaltning af fx husdyrområdet, indvindingstilladelser for grundvand m.v., og at det derfor er vigtigt, at resultaterne af overvågningen formidles til kommunerne.

Assens, Guldborgsund, Køge, Odsherred, Randers og Viborg kommuner samt Limfjordsrådet har i deres høringssvar ligeledes spurgt til, hvorvidt overvågningsprogrammet kan bruges i kommunernes konkrete sagsbehandling og projektering. Guldborg Kommune bemærker i forlængelse heraf, at dette står i klar modsætning til de netop udsendte vandplaner, der på en række områder angiver meget specifikke indsatser.

FRI bemærker, at især Habitatdirektivet og Fuglebeskyttelsesdirektivet fordrer, at en myndighed – uden rimelig videnskabelig tvivl – skal være i stand til at afvise, at et givent projekt, plan eller aktivitet kan påvirke bevaringstilstanden for udpegningsgrundlaget i form af arter og naturtyper i et Natura 2000-område.

Limfjordsrådet bemærker, at der skal foreligge tilstrækkelig dokumentation for de konkrete Natura 2000-områder. Limfjordsrådet bemærker, at et givent projekts påvirkning af beskyttede arter og naturtyper skal kunne vurderes konkret, hvis det skal gennemføres/afvises. Limfjordsrådet bemærker endvidere, at hvis der ikke er statslige overvågningsdata tilgængelige for et konkret område, er det meget svært for en kommune fx at behandle ansøgningen om husdyrudvidelser.

FRI bemærker, at supplerende dataindsamling til brug for kommunernes forvaltning eventuelt kan stilles som egenkontrolvilkår for virksomheder og anlæg.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at overvågningsprogrammet ikke kan erstatte behovet for konkret dokumentation i forbindelse med konkrete vurderinger og afgørelser. Overvågning er en statistisk repræsentativ og gentagende indsamling af data, som grundlag for at vurdere udvikling og forholdet mellem påvirkninger og effekter.

Vandområdernes økologiske tilstand og naturområdernes bevaringsstatus indgår sammen med de fastsatte miljømål i grundlaget for vurderingen af behovet for at iværksætte initiativer for det pågældende område. Den økologiske tilstand, bevaringsstatus og de fastsatte mål for områderne bidrager dermed også til grundlaget for den kommunale administration og prioritering af forvaltningsmæssige tiltag som fx udledningstilladelser, miljøgodkendelser, miljøvurderinger m.v. Overvågningsprogrammet vil øge videngrundlaget for myndighedsopgaverne, og dermed forbedre grundlaget for vurdering af konkrete afgørelser, men det vil fortsat være den kompetente myndighed, der skal dokumentere konkrete afgørelser. Miljøministeriet er enig i FRIs bemærkning om, at en mulighed for at tilvejebringe data om konkrete tilladelser, godkendelser m.v. kan være via egenkontrolvilkår for virksomheder og anlæg.

Høringssvarene om datagrundlag for den kommunale forvaltning har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

5. Havstrategidirektiv

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri og DTU har fremsat en række bemærkninger vedr. overvågningen i forhold til forpligtelserne i Havstrategidirektivet. Bemærkningerne efterlyser generelt, hvordan forslaget forholder sig til behovet for overvågning af de 11 kvalitative deskriptorer for ”god miljøtilstand”, og specifikt overvågningen af fisk og fiskeri, fødekæder,

havbundens integritet og invasive arter. Der peges endvidere på, at overvågningsbehovet ikke alene vil kunne dækkes ved den økologiske modellering, som indgår i programforslaget.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at det fremgår af forslaget til overvågningsprogram, at delprogrammet om hav og fjorde bidrager til implementeringen af Vandrammedirektivet, Habitatdirektivet og Fuglebeskyttelsesdirektivet, Skaldyrsvandedirektivet, Det Trilaterale Vadehavsprogram samt overvågningen i forhold til de regionale havkonventioner. Det fremgår endvidere, at dette delprogram fra 2014 også vil indeholde overvågning i relation til Havstrategidirektivet. Det konkrete indhold i denne overvågning vil blive fastlagt på grundlag af de basisanalyser og miljømål, der fastlægges i sommeren 2012 efter koordination med Danmarks relevante nabolande på området, og derefter indarbejdet i programmet. Der vil i den forbindelse bl.a. blive taget stilling til koordinationen med den overvågning, der gennemføres af fiskebestande og fiskeriaktiviteter, samt en række andre aktiviteter, der vil kunne bidrage med relevante data om den marine natur og det marine miljø. Overvågningen i forhold til Havstrategidirektivet vil tage udgangspunkt i behovet for overvågning af de fastlagte kriterier og indikatorer, jf. Europa-Kommissionens beslutning herom af 1. september 2010, for hver af de 11 kvalitative deskriptorer, jf. Havstrategidirektivets bilag I, samt retningslinjerne i direktivets bilag III og V.

Der henvises i øvrigt til Lov om havstrategi, lov nr. 522 af 26. maj 2010.

Høringssvarene om Havstrategidirektivet har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

6. Klima

Klima- og Energiministeriet har i deres høringssvar udtrykt ønske om tydeligere og mere konkrete strategier for indsamling af systematiske målinger af effekten af klimaændringer på miljø- og naturtilstanden. Endvidere har Klima- og Energiministeriet bemærket, at teksten i programbeskrivelsen for natur- og miljøovervågningen er meget kortfattet, og at der ikke er lagt særsigt vægt på eller fokusering på fremtidige klimaændringers betydning.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at det primære formål med overvågningsprogrammet er, at følge ændringer i tilstanden for natur og vandmiljøet samt de væsentligste kilder til forurening med henblik på at skabe grundlag for den fremtidige miljøforvaltning.

Overvågningsprogrammet er imidlertid tilrettelagt således, at resultaterne som en sidegevinst samtidig kan indgå i et datagrundlag for vurderinger af effekter af klimaforandringer, fx programmets videreførelse af overvågningsaktiviteter på lokaliteter med lange tidsserier, samt i programmets modelstrategi. Miljøministeriet vurderer, at overvågningsprogrammet repræsenterer et væsentligt bidrag til datagrundlaget for vurderingen af effekter af klimaforandringer på miljø- og naturtilstanden.

Bemærkningerne fra Klima- og Energiministeriet har medført følgende præcisering af afsnit 7 i kapitel 1 Resume i programbeskrivelse del 1:

”NOVANA 2011-15 indeholder en ny prioriteret modelstrategi, som skal bidrage til øget og målrettet anvendelse af modeller. Den prioriterede modelstrategi skal udmøntes i den kommende programperiode. Modeller bliver anvendt til tolkning og belysning af sammenhænge i overvågningsdata. I NOVANA 2011-15 opprioriteres brugen af modeller specielt for søer, ferskvandskredsløbet/grundvand, åbent hav og for visse fjorde samt for stofkredsløbet/belastning af søer og det marine miljø. Modelopsætningen tilrettelægges så modellerne samtidig, hvor det er muligt, kan bidrage til analyse af effekter af klimaforandringer.”

Tilsvarende har bemærkningerne medført følgende præcisering af afsnit 3 i kapitel 4 Strategi i programbeskrivelse del 1:

"NOVANA 2011-15 er endvidere tilrettelagt efter, at forskellige kilder til belastning og påvirkninger af naturen og miljøet i tilstrækkeligt omfang kan adskilles og vurderes. Samtidigt er programmet tilrettelagt, så den naturlige variation i belastningen og påvirkningen af naturen og miljøet i videst muligt omfang kan adskilles fra menneskeskabte påvirkninger, herunder effekten af handlingsplaner og anden forvaltning. Programmets videreførelse af udvalgte lange tidsserier samt programmets nye prioriterede modelstrategi kan endvidere bidrage til analyse af effekter af klimaforandringer. Adskillelse af forureningskilder og variationer bidrager til at afdække, hvor belastningen kommer fra, og dermed sikre, at natur- og miljøpolitikken baseres og forvaltes på et solidt datagrundlag."

Klima- og Energiministeriet anbefaler i deres høringssvar, at klimamæssige udfordringer for så vidt angår risiko for oversvømmelser reflekteres i natur- og miljøovervågningsprogrammet, idet Klima- og Energiministeriet henviser til implementeringen af Oversvømmelsesdirektivet.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at ifølge Oversvømmelsesdirektivet skal medlemslandene foretage en risikovurdering for ekstreme oversvømmelser, udpegning af risikoområder, udarbejdelse af fare-, risikokort og risikostyringsplan for udpegede områder. I direktivet er der ingen særskilt overvågningsforpligtelse til at overvåge naturen eller miljøets tilstand.

Klimaændringernes indvirkning på forekomsten af oversvømmelser fra vandløb og søer vil indgå i den fremtidige vurdering af oversvømmelsesrisikoen. Miljøministeriet vil afhængigt af udviklingen og senest i forbindelse med første revurdering af oversvømmelsesrisikoen inddrage oplysninger om klimaændringernes indvirkning på forekomsten af oversvømmelser fra vandløb og søer.

Høringssvaret om Oversvømmelsesdirektivet har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget. Klima- og Energiministeriet har efter drøftelser med Naturstyrelsen taget dette til efterretning.

7. Formidling og offentlighed

Kommunernes Landsforening, Køge Kommune, Limfjordsrådet, Viborg Kommune og Danmarks Sportsfiskerforbund har i deres høringssvar peget på vigtigheden af, at der i forbindelse med den årlige rapportering af resultaterne fra overvågningsprogrammet også sker en regional og lokal rapportering eller videreformidling af status og udviklingstendenser for områdernes økologiske tilstand og gunstig bevaringsstatus. Ligesom der peges på vigtigheden af, at der sker en formidling af konkrete undersøgelser af enkeltområder.

DN, Friluftsrådet og DHI har i deres høringssvar fremsendt bemærkninger om, at data på Miljøportalen ikke er fuldt tilgængelige for offentligheden, idet der til tider forudsættes særlige login-funktioner fra myndigheder.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at der også fremover vil blive udarbejdet en landsdækkende faglig rapport af årets overvågningsresultater, ligesom der på grundlag af resultaterne fra overvågningen årligt udarbejdes faglige rapporter for de enkelte delprogrammer. Endvidere indgår resultaterne fra overvågningen som fagligt grundlag for næste generation af vand- og naturplaner, hvor områdets økologiske tilstand og gunstige bevaringsstatus beskrives på et regionalt niveau.

Miljøministeriet henviser til, at overvågningsdata er tilgængelige for de kommunale myndigheder på Danmarks Miljøportal, at overvågningsdata vedrørende naturen er offentligt tilgængelig på Miljøportalen, og at bestyrelsen for Miljøportalen fremadrettet arbejder på at sikre, at offentligheden ligeledes har adgang til øvrige overvågningsdata.

Høringssvarene om regional og lokal rapportering har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri peger i sit høringssvar på nødvendigheden af at gøre den viden, der indsamles via overvågningen, lettere tilgængelig for eksterne brugere og peger på Grønt Danmarkskort som et medie hertil.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at overvågningsdata vil skulle indgå i grundlaget for Grønt Danmarkskort, som er under udarbejdelse som det grundlag, myndighederne benytter til at fastsætte rådighedsindskrænkninger på arealanvendelsen. Det er disse rådighedsindskrænkninger, der er det primære formål med visningerne på Grønt Danmarkskort. Miljøportalen vil jf. ovenfor give adgang til de konkrete overvågningsdata, ligesom der er adgang til miljødata via Arealinformation.

Høringssvaret om Grønt Danmarkskort har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

Kommunernes Landsforening, DN, Friluftsrådet, Favrskov Kommune, Køge Kommune, Limfjordsrådet, Viborg Kommune, DHI og DTU har i deres høringssvar fremsendt bemærkninger til, hvordan det sikres, at Miljøportalens data/databaser løbende bliver lettere tilgængelige for de kommunale myndigheder.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at Miljøportalen er et partnerskab mellem Kommunernes Landsforening, Danske Regioner og Miljøministeriet oprettet i forbindelse med kommunalreformen. Miljøportalens bestyrelse har vedtaget en strategi for perioden 2010-2015, der danner grundlag for prioritering af de aktiviteter, bestyrelsen vil iværksætte i perioden. Bestyrelsen har fokus på, at myndighederne får den forudsatte effekt af de investeringer, der er og fremover vil blive foretaget i Miljøportalen. Derfor har man i de første år af strategiperioden særlig fokus på konsolidering af datakvaliteten og tilgængeligheden for myndighederne, ligesom Miljøportalen fremadrettet arbejder på at sikre, at offentligheden ligeledes har adgang til overvågningsdata.

Det er tilsvarende Miljøportalens bestyrelse, der er ansvarlig for udviklingen af databaserne og systemerne. Udviklings- og forbedringsbehov drøftes i bestyrelsen på baggrund af oplæg fra de faglige bruger- og følgegrupper. Der vil altid være tale om prioriteringer af behovene, og disse foretages bl.a. ud fra en vurdering af den forvaltningsmæssige værdi hos parterne.

Bestyrelsen afleverede i oktober 2010 en redegørelse til miljøministeren om Miljøportalens aktiviteter og økonomi. I redegørelsen er der nærmere redegjort for de initiativer, der er sat i gang eller planlægges igangsat for yderligere at forbedre datatilgængeligheden og systemerne, bl.a. udbud på Danmarks Arealinformation og integration mellem myndighedernes systemer, fagdatabaserne og Danmarks Arealinformation. Redegørelsen kan hentes på både Miljøportalens og Miljøministeriets hjemmesider.

Høringssvarene om Miljøportalen har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

Danske Regioner og Assens Kommune har i deres høringssvar fremsendt bemærkninger om, at alle data og tidsserier fra DMU bør være gratis tilgængelige for kommunerne.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at der er offentlig adgang til alle natur og miljøovervågningsdata, der er indsamlet for offentlige midler i Danmark. Ikke alle data er dog lige tilgængelige på nuværende tidspunkt, idet nogle udstilles på Danmarks Miljøportal, mens andre skal rekvireres hos dataejerne direkte. Det gælder fx endnu nogle grundvandsdata og en del af de data, som DMU indsamler.

Høringssvarene om data fra DMU har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

8. Øvrige emner

Metodevalg, databehandling og -analyse

Kommunernes Landsforening, DHI og Bornholms Regionskommune har i deres høringssvar fremsendt bemærkninger om behovet for myndigheders og interesseorganisationers inddragelse i fastlæggelsen af metoder, databehandling og analyse af overvågningsdata.

DHI bemærker, at programbeskrivelsens 1. og 2. del er meget overfladisk beskrevet, hvad angår baggrund for metodevalg, dataindsamling og databehandling. DHI bemærker, at programbeskrivelsen bør indeholde elementer som 1) vision, 2) strategi, 3) formål, 4) beskrivelse af hvad der skal måles, 5) metoder til prøvetagning, 6) kvalitetssikringsprocedurer, 7) retningslinjer for overførsel af data, 8) retningslinjer for dataanalyser og modellering, 9) rapportering og 10) evaluering.

FRI bemærker i deres høringssvar, at de tekniske anvisninger, som ligger til grund for den praktiske udførelse af overvågningsindsatsen, er beskrevet klart og entydigt.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at programmets 1. del indeholder den overordnede vision, strategi og formål for hele overvågningsprogrammet. 2. del indeholder en mere detaljeret beskrivelse af formål og opbygning af de 8 delprogrammer. Begge dele har været sendt i offentlig høring.

Gennemførelse af overvågningsaktiviteter i overvågningsprogrammet er baseret på fastlagte metoder og procedurer for indsamling, analyse, kvalitetssikring og lagring af data samt rapporteringsprocedurer og paradigmer. Metoder og procedurer er beskrevet i en række tekniske bilag (programbeskrivelsens 3. del), som er offentligt tilgængelige på Naturstyrelsens hjemmeside.

De tekniske retningslinjer og anvisninger justeres løbende i henhold til nye eller ændrede regler og udviklingen af metoder og teknikker. I dette arbejde inddrages relevante myndigheder og eksperter. Der ud over har borgere og interesseorganisationer til hver tid mulighed for at kontakte Naturstyrelsen vedrørende spørgsmål eller informationer om nyt på området.

Høringssvarene om inddragelse i udarbejdelse af tekniske retningslinjer og anvisninger for gennemførelsen af den praktiske overvågning har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

Målinger af konkrete projekter

Landbrug & Fødevarer anfører i deres høringssvar, at det er vigtigt, at målinger i forbindelse med forskellige projekter, herunder EU-projekter, også prioriteres.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at overvågningsprogrammet er en statistisk repræsentativ og gentagende indsamling af data, som danner grundlag for at vurdere den nationale tilstand og udvikling i naturen og miljøet. Overvågningsprogrammet er ikke tilrettelagt med

henblik på konkret dokumentation i forbindelse med konkrete projekter. Men overvågningsdata kan naturligvis indgå/anvendes.

Høringssvaret om måling i forbindelse med konkrete projekter har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

Dialog - stationsoversigter

Kommunernes Landsforening, Køge og Viborg kommuner samt Limfjordsrådet har peget på et behov for inddragelse af kommunerne i forbindelse med stationsplacering og løbende optimering af programmet.

Favrskov, Køge og Odsherred kommuner samt Limfjordsrådet har peget på, at kortgrundlaget i det fremlagte høringsmateriale er for upræcist til konkret at kunne vurdere placeringen af overvågningsstationerne i overvågningsprogrammet.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at der efter aftale med Kommunernes Landsforening og Kommunalteknisk Chefforening i december 2010 er afholdt en række dialogmøder over hele landet med deltagelse af kommunerne, hvor placering af operationelle overvågningsstationer af særlig kommunal myndighedsinteresse er drøftet. Det gælder konkret overvågningsstationer i delprogrammerne for sø, vandløb og punktkilder.

Derudover er det mellem parterne aftalt, at der i tilknytning til overvågningsprogrammet etableres et stående dialogforum mellem Miljøministeriet og Kommunernes Landsforening/kommunerne, som de væsentligste myndigheder på natur- og miljøområdet. I dette dialogforum kan forskellige forhold omkring parternes dataproduktion og -behov drøftes, ligesom der kan være dialog omkring overvågningsprogrammets løbende udmøntning, hvor programmet giver mulighed for det. Det skal dog bemærkes, at programmet har et defineret formål og er designet til at sikre en repræsentativ og gentagende indsamling af data til vurdering af tilstand og udvikling i natur og vandmiljø, hvilket udgør en forudsætning for eventuelle tilpasninger.

Med hensyn til kortgrundlaget for placeringen af overvågningsstationerne i overvågningsprogrammet skal Miljøministeriet bemærke, at der primo 2011 bliver udarbejdet oversigter over alle placerede overvågningsstationer på GIS-kort, og at disse kort vil blive tilgængelige. Visse stationer vil dog først blive endeligt placeret efterfølgende. Det gælder bl.a. i grundvandsprogrammet, hvor placering af de operationelle overvågningsstationer afventer en gruppering af grundvandsforekomster.

Høringssvarene om dialog med kommunerne og stationsoversigter har givet anledning, at der udarbejdes stationsoversigter, som vil blive gjort tilgængelige på Naturstyrelsens hjemmeside. Høringssvarene har ikke givet anledning til tekstændringer i høringsforslaget til programbeskrivelsen.

Anden dataindsamling

DN og Friluftsrådet har i deres høringssvar fremsendt ønske om, at det nationale natur- og miljøovervågningsprogram udvides til også at omfatte kystbeskyttelse, strandbeskyttelse, byspredning, fragmentering, uforstyrrede landskaber, støj, adgang til naturen samt det nationale skovprogram – herunder overvågning af områder med skovrejsning på landbrugsjord.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at overvågningsprogrammet 2011-15 er en væsentlig del af den danske natur og miljøovervågning, men programmet udgør ikke den eneste overvågning og dataindsamling.

Der kan bl.a. peges på følgende indsatser:

Skov & Landskab ved Københavns Universitet gennemfører registreringer af skov for Miljøministeriet bl.a. skovsundhed, biologisk diversitet, beskyttelse af grundvand og vandmiljø samt udviklingen i skovarealet, herunder skovrejsning. Hvert 5. år gives en samlet oversigt over skovenes struktur, udvikling og anvendelse, og resultaterne opdateres årligt på Skov & Landskabs hjemmeside.

Naturstyrelsen har udviklet en ny samlet indgang på nettet til naturoplevelser i Danmark; udinaturen.dk. Portalen er tilgængelig for alle og giver oplysninger om bl.a. adgang til naturen. Her samles og formidles natur- og friluftstilbud fra stat, kommuner og organisationer, og fra brugerne selv. På hjemmesiden kan man desuden finde informationer, om hvor man må færdes, og hvad man må indsamle. Endelig gives der som noget nyt mulighed for, at fx landets kommuner kan integrere [udinaturen](http://udinaturen.dk)-kortet med relevante lokale natur- og friluftstilbud på egen hjemmeside.

Miljøministeriet gennemfører en støjkortlægning hvert 5. år, hvor Transportministeriet er ansvarlig for støjkortlægningen i forhold til større veje og større jernbaner og kommunerne er ansvarlige for kortlægningen af støj i større byer. Støjkortene er tilgængelige på Miljøstyrelsens hjemmeside. I fortsættelse af støjkortene udarbejder de ansvarlige myndigheder handlingsplaner for, hvad de vil gøre ved støjen.

Kommunerne har ansvar for udpegning af områder med landskabelig værdi, herunder større, sammenhængende landskaber. I "Det statslige overblik over kommunernes planlægning 2013" anbefales det, at de uforstyrrede landskaber kortlægges og bevares ved at undlade at placere nye, større tekniske anlæg som motorveje og motortrafikveje, støjende sportsanlæg, jernbaner, el og telemaster, vindmøller og andre større anlæg både i og for tæt på områderne. Udviklingen i byspredning indgår for så vidt angår hovedstadsområdet i Miljøministeriets løbende analyser af regionale udviklingstræk.

Miljøministeriet fører tilsyn med reglerne om strandbeskyttelse i henhold til Naturbeskyttelsesloven. Konkrete sagsafgørelser kan indgå i data- og videngrundlag for en samlet forvaltning af det omhandlede strandområde i det omfang, det findes relevant. Kystbeskyttelse er Transportministeriets ansvarsområde.

Fragmentering af naturen forventes at indgå i EU-Kommissionens strategi om Grønt Infrastruktur i rækken af trusler for biodiversiteten. Strategien, som forventes lanceret i slutningen af 2011, vil indgå i grundlaget for danske initiativer med henblik på at sikre biodiversiteten.

Resultaterne af natur- og miljøovervågningen repræsenterer en væsentlig del af datagrundlaget for forvaltningen af den danske natur og miljø. Informationer, der indsamles i andet regi, indgår ligeledes i forvaltningsgrundlaget – blandt andet ovennævnte.

Endvidere skal de nævnes, at Miljøministeriet har indgået en aftale med Kommunernes Landsforening om en opdateret registrering af §3-områder.

DN bemærker endvidere i deres høringssvar, at DN ikke ser nogen praktisk eller politisk grund til at internationale forpligtelser som 2020 biodiversitetsmål og den europæiske landskabskonvention ikke er fuldstændig integreret i overvågningsprogrammet.

Det er Miljøministeriets vurdering, at det nye overvågningsprogram understøtter datagrundlaget til vurdering af udvikling i 2020-biodiversitetmålene. Med hensyn til den europæiske landskabskonvention skal Miljøministeriet bemærke, overvågningsprogrammet løbende vil blive justeret i forhold til ændringer i de aktuelle overvågningsbehov. I takt med, at det bliver

fastlagt, hvordan udviklingen i landskabernes karaktertræk bedst følges, vil det blive afdækket hvorvidt dette medfører ændringer i de aktuelle overvågningsbehov, og hvorvidt det vurderes hensigtsmæssigt at integrere et eventuelt overvågningsbehov i overvågningsprogrammet eller at gennemføre dataindsamlingen i selvstændigt regi.

Høringssvarene om anden dataindsamling har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

Folkelig overvågning

DN har i deres høringssvar fremsendt bemærkninger om, at der findes en betydelig viden om lokale og nationale naturforhold opsamlet hos fx de grønne organisationers medlemmer. DN finder, at inddragelse af folkelig overvågning i naturforvaltningen er relevant.

DOF foreslår, at viden fra foreningens Punkttællingsprojekt inddrages i overvågningen.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at folkelig overvågning af naturen i mange tilfælde supplerer myndighedernes viden om konkrete lokaliteter, fund af rødlistearter, viden om udbredelsen af let-genkendelige invasive arter som fx dræbersnegle eller rynket rose. Det er imidlertid væsentligt at være opmærksom på, at folkelig overvågning ikke kan gennemføres efter de samme fastlagte og ensartede metoder, som den overvågning, der gennemføres af Naturstyrelsens lokale enheder. Overvågningsprogrammet bygger på et repræsentativt stationsnet, hvor indsamlingen af data gennemføres efter fastlagte og ensartede metoder, som ikke kan forventes ved en folkelig overvågningsindsats.

For netop at styrke den folkelige overvågning iværksætter Miljøministeriet i 2011, som opfølgning på Finanslovsaftalen, et nationalt borgerinddragelsesprojekt med henblik på, at borgere med adgang til nettet direkte kan indberette observationer af planter og dyr på et kort. Endvidere har bestyrelsen for Danmarks Miljøportal fastlagt en strategi, hvor der bl.a. sigtes mod at etablere mulighed for, at borgere og foreninger kan indberette data i Naturdatabasen.

Høringssvaret om folkelig overvågning har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

Statslige forskningsinstitutioner

FRI har i deres høringssvar fremsendt bemærkninger om risiko for inhabilitet, når de statslige forskningsinstitutioner udarbejder programbeskrivelsen for Miljøministeriets natur- og miljøovervågningsprogram og samtidig udarbejder vejledninger, gennemfører overvågning samt analyserer og udarbejder rapporter om resultaterne af overvågningen.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at det nye overvågningsprogram er baseret på ministeriets prioriterede opgørelse over overvågningsforpligtelser og –behov, en overordnet strategi for overvågningen i den kommende programperiode og en samlet økonomiske ramme. De statslige forskningsinstitutioner GEUS og DMU har ikke været involveret i dette arbejde.

GEUS og DMU har bidraget med faglig rådgivning ved udfyldelse af de indholds- og budgetmæssige rammer, som fastsat af Miljøministeriet. Det vil sige udarbejdelsen af forslaget til 1. og 2. del af programbeskrivelse, som netop har været i offentlig høring.

I henhold til Finansloven kan Miljøministeriet anvende DMU til at gennemføre forskning, rådgivning og myndighedsopgaver vedrørende miljø og natur herunder opgaver vedrørende det nationale natur- og miljøovervågningsprogram. DMU bidrager således i den løbende faglige udvikling af overvågningen ved udarbejdelse af teknisk anvisning for gennemførelsen af

overvågningsindsatsen og analyser, vurderinger og rapporteringer, lige som DMU gennemfører visse konkrete overvågningsopgaver for ministeriet.

Det er Miljøministeriets vurdering, at udarbejdelsen af forslag til programbeskrivelsens 1. og 2. del er gennemført i overensstemmelse med gældende retningslinjer for inddragelse af offentligheden, hvorved der er truffet de nødvendige forholdsregler i forhold til de statslige forskningsinstitutioners inddragelse i arbejdet.

Høringssvaret om statslige forskningsinstitutioner har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

Konkurrence

FRI bemærker i deres høringssvar, at det forhold, at resultatkontrakter mellem Miljøministeriet og udførende statslige forskningsinstitutioner ikke sendes i høring, medfører at offentligheden ikke har mulighed for at kommentere de drifts- og dataopgaver, som Miljøministeriet får iværksat i statens egne institutioner.

Endvidere bemærker FRI, at konkurrenceudsættelse af de driftsmæssige overvågnings- og databaseopgaver i overvågningsprogrammet vil medføre besparelser og frigivelser af midler til yderligere forbedring af programmet. FRI foreslår, at driftmæssig overvågning samt udvikling af databaser og modelopgaver kommerialiseres.

Miljøministeriet søger hele tiden de bedste løsninger for at sikre høj kvalitet i opgavevaretagelsen og den bedste ressourceudnyttelse. Miljøministeriet foretager derfor løbende en konkret vurdering af om specifikke opgaver skal konkurrenceudsættes efter reglerne i EU's udbudsdirektiv eller tilbudsloven. Miljøministeriet noterer sig FRI's bemærkninger vedr. konkurrenceudsættelse af driftmæssig overvågning samt udvikling af databaser og modelopgaver i forbindelse med overvågningsprogrammet.

Med henblik på at borgere og interesseorganisationer m.v. kan kommentere på Miljøministeriets mere generelle arbejdsopgaver, har ministeriet en forpligtelse til inddragelse af offentligheden ved udarbejdelse af planer, programmer og politikker, der vedrører miljøet samt nye lovregler, bekendtgørelser eller cirkulærer. Dette sikres fx gennem offentlige høringer. Forpligtelse om forudgående inddragelse af offentligheden omfatter ikke kontrakter.

Høringssvaret om konkurrence har ikke givet anledning til ændringer af programforslaget.

9. Delprogrammer

Delprogram for Luft

Kommunernes Landsforening, DN, Landbrug & Fødevarer og Favrskov, Frederikshavn, Guldborgsund, og Hjørring kommuner, har i deres høringssvar fremsendt bemærkninger til delprogrammet for luft. Der er generel tilslutning til den nye organisering af delprogrammet. I bemærkningerne fra kommunerne efterspørges der blandt andet målestationer i bestemte områder, samt en liste over de områder, der vil blive lavet lokalskalaberegninger af ammoniak deposition for.

Indledningsvis kan det fremhæves, at programmets formål ikke er at fremskaffe data i forhold til specifikke lokale problemstillinger, men derimod at levere data, der kan anvendes til en samlet vurdering af udviklingen i miljøbelastningen, herunder effekten af nationale handlingsplaner.

Det er en fejl, når det i indledningen til luftafsnittet i programbeskrivelsen er nævnt, at der vil blive lavet beregninger for 25 områder. Det rigtige tal er de 100-120 områder om året, der er nævnt i den detaljerede programbeskrivelse. Det er således planen, at få lavet beregninger af N-deposition for en lang række af forskellige typer af naturområder, herunder en stor del af de danske Natura 2000 områder. Den endelige plan for hvilke områder, der skal laves beregninger for, vil blive lavet i foråret 2011 og planlægges præsenteret i årsrapporten.

Med hensyn til placering af målestationer er der i programmet tilstræbt en fordeling, der sikrer, at programmet dækker lokaliteter med forskellige type af kildefordelinger. Målestationer har to primære formål, der opfyldes med programmet. Lange tidsserier, der giver information om den overordnede udvikling i belastningen af blandt andet naturen, og specialiserede målinger, der anvendes til evaluering af modellerne. Luftprogrammet indeholder 12 mobile målinger af ammoniak med passive samplere. Disse målinger vil skifte lokalitet i løbet af programmet med henblik på at dække forskellige typer af områder og de kommende placeringer vil blive baseret på den løbende videnopbygning i programmet. Det har derfor ikke været hensigtsmæssigt at nævne de 12 lokaliteter i programmet.

Delprogram for Vandløb

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug, og Fiskeri, Kommunernes Landsforening, Landbrug & Fødevarer, DN, Assens, Favrskov, Fredrikshavn, Guldborgsund, Herning, Hjørring, Køge, Norddjurs, Randers og Slagelse kommuner, Bornholms Regionskommune, MILSAM kommuner, Limfjordsrådet, Danske Regioner, DHI og DTU har i deres hørings svar fremsendt bemærkninger til delprogrammet for vandløb bl.a. om den endelige fastsættelse af stationsnettet for operationel overvågning, prøvetagningshyppigheden og omfanget af de valgte overvågningsparametre, og endelig de anvendte kvalitetselementer til vurdering af tilstand og miljømål.

DN bemærker, at det er positivt, at der lægges op til et betydeligt større antal overvågningsstationer i vandløbene end i den tidligere periode.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at stationsnettet fastsættes endeligt i dialog med kommunerne, og at vandløbsprogrammet samlet set vurderes at give et tilstrækkeligt dækkende billede af tilstand og udvikling – herunder den samlede effekt af de planlagte miljøforbedrende foranstaltninger. Med hensyn til prøvetagningshyppighed og de valgte undersøgelsesparametre beskriver Vandrammedirektivet et retningsgivende niveau for overvågningen som vandløbsprogrammet samlet set efterkommer. Smådyrsfaunaen, bedømt ved Dansk Vandløbsfauna Indeks, anvendes alene som biologisk kvalitetselement med inddragelse af hydromorfologiske og fysisk-kemiske kvalitetselementer som støtteparametre. Operationelle indeks for Vandrammedirektivets øvrige biologiske kvalitetselementer (bl.a. fisk og vandplanter) er under udarbejdelse og implementering frem mod næste vandplan i samarbejde med relevante forskningsinstitutioner.

Kommunernes Landsforening, Danmarks Naturfredningsforening, Assens, Køge, Norddjurs, Odsherred og Randers Kommune, Limfjordsrådet, DHI og FRI har i deres hørings svar fremsendt bemærkninger til den del af delprogrammet for vandløb, der omhandler stoftransport, herunder bl.a. om omfanget af målestationer, effekt af virkemidler, anvendelse af modeller i overvågningen og vurdering af tab af fosfor fra oversvømmede arealer.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at tabet af næringsstoffer via vandløb måles i halvdelen af det danske landareal. I den resterende del opgøres stoftransporten ved modeller på grundlag af det målte opland. Den overordnede effekt af vandplanerne kan hermed opgøres. Vurdering af miljøtilstand og eventuelt indsatsbehov i de ikke målte områder bygger på den

generelle viden, som kan udledes fra det samlede overvågningsprogram. Tab af fosfor fra oversvømmede arealer ligger udenfor overvågningsprogrammets rammer.

Delprogram for Søer

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, Kommunernes Landsforening, DN, DOF, Landbrug & Fødevarer, DTU, DHI, Danmarks Sportsfiskerforbund, Favrskov, Frederikshavn, Furesø, Guldborgsund, Hjørring, Norddjurs og Randers kommuner, Bornholms Regionskommune, MILSAM, Limfjordsrådet samt Michael Jensen har i deres høringssvar fremsendt bemærkninger til delprogrammet for søer, bl.a. om omfanget af det intensive program, omfanget af naturtypeovervågningen, omfanget af fiske- og fugleundersøgelser, omfang af belastningsopgørelser, hyppighed af kontrol- og operationel overvågning, sikkerhed på klorofylbestemmelser og målopfyldelse, brug af oplands- og sømodeller, brug af fly- og satellitovervågning, intern belastning samt om konkrete søer.

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri og DTU bemærker, at det er et meget positivt element, at der i de kommende år planlægges indsamlet viden om miljøtilstanden i nogle af de mange søer i Danmark, hvor den nuværende viden er enten forældet, mangelfuld eller ikke eksisterende.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at overvågningsprogrammet er optimeret indenfor de givne rammer og prioriteringer, således er overvågning af mange søer i vandplanerne og vurdering af målopfyldelse og eventuelt indsatsbehov prioriteret højere end hyppigheden af besøg med henblik på, at søer med manglende viden minimeres. Den generelle udvikling i søernes tilstand beskrives ved en kombination af 18 intensivt overvågede søer med forskellig type og opland og de øvrige overvågede søer. Desuden er der fokuseret på de kvalitetselementer, naturtyper og arter, der indgår i Vandramme- og Habitatdirektivet, og at vurdering af målopfyldelse og eventuelt indsatsbehov i forhold til miljømålsloven kvalificeres gennem udvikling af forbedrede modeller.

Delprogram for Grundvand

Kommunernes Landsforening, DN, Landbrug & Fødevarer, Danske Regioner, Bornholms Regionskommune, Favrskov, Frederikshavn, Hjørring, Køge og Odsherred kommuner, Limfjordsrådet, DHI, DANVA, og Københavns Energi har i deres høringssvar fremsendt bemærkninger til delprogrammet for grundvand bl.a. om antallet og placering af kemiske overvågningsboringer og pejleboringer, valg af analyseparametre indenfor pesticiderne, grundvandets påvirkning af overfladevand og våd natur og modellering.

Kommunernes Landsforening har endvidere med tilfredshed noteret, at der er tilknyttet syv nye pesticider til overvågningsprogrammet for grundvand. DN bemærker generelt, at delprogrammet for grundvand er udmærket. Københavns Energi bemærker endvidere, at det virker fornuftigt, at frekvensen for udtagning af prøver bliver reguleret efter de fund, der tidligere er gjort i det pågældende indtag, og at de valgte stoffer i analyseprogrammet for grundvandets hovedbestanddele og uorganiske sporstoffer synes at dække behovet.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at delprogrammet for grundvand vil blive udvidet med 200-300 nye boringer til overvågning i hovedvandoplande og (grupper) af forekomster i risiko, at beslutning om placeringen af de nye boringer vil ske løbende gennem programperioden, at analyseprogrammet for pesticider er udvidet på baggrund af fund fra Varslingsprogrammet for Pesticider (VAP), samt at overvågning af grundvandets påvirkning af overfladevand og våd natur er en ny form for overvågning, som vil blive udviklet løbende og desuden blive suppleret af modellering.

Delprogram for Hav og fjorde

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, Kommunernes Landsforening, DN, Landbrug & Fødevarer, Kystdirektoratet, Guldborgsund, Hjørring, Randers, Norddjurs, Odsherred, Slagelse og Køge kommuner, Limfjordsrådet, DTU, DHI og KIMO Danmark har i deres hørings-svar indsendt bemærkninger om bl.a. manglende overvågning i specifikke kystvande, manglende overvågning af effekten af specifikke virkemidler, samt manglende udbygning af overvågningen i vandområder med manglende vandplanviden.

DTU bemærker i deres hørings-svar, at delprogrammet for Hav og fjorde umiddelbart ser ud til at kunne dække overvågningsbehovet i forhold til den danske implementering af Vandrammedirektivet, mens behovet for overvågning i forhold til implementeringen af Habitatdirektivet ikke vurderes at være dækkende.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at programbeskrivelsen for Hav og fjorde ændres således, at der gennemføres årlige målinger af tilstanden (én til flere biologiske og/eller vandkemiske kvalitetselementer) i alle lukkede V1- vandområder (områder med størst vidensniveau i forhold til fastlæggelse af indsatsbehov) og de fleste lukkede V2-områder og åbne V3-områder. I de resterende V2- og V3-områder gennemføres overvågning 1-2 gange i overvågningsperioden.

Endvidere skal Miljøministeriet bemærke, at hav- og fjordmodellerne bidrager sammen med målingerne til at kvalificere vurderingerne af tilstand og indsatsbehov i kystvandene. Det nye overvågningsprogram tager også højde for, at der i næste vandplan kan inddrages flere kvalitetselementer (kemiske, biologiske) i tilstandsvurderingerne samt vurderinger af behov for indsats til målopfølgelse.

Delprogram for Arter og terrestrisk natur

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, Kommunernes Landsforening, DN, DOF, Fri-luftsrådet, Landbrug & Fødevarer, Dansk Pattedyrforening, Dansk Entomologisk Fagudvalg, KIMO Danmark, Assens, Favrskov, Frederikshavn, Guldborgsund, Hjørring og Viborg kom-muner samt Limfjordsrådet, MILSAM og Bornholms Regionskommune har fremsendt be-mærkninger til delprogrammet for Arter og terrestrisk natur. Der udtrykkes generel tilfredshed med udviklingen af både den terrestriske del af overvågningsprogrammet, der bl.a. udvides til at omfatte alle habitatnaturtyper, så vel som artsovervågningen. Høringsparterne mener dog fortsat, at både artsovervågningen og den terrestriske overvågning bør forbedres og, der udtrykkes generel bekymring for om overvågningsindsatsen er tilstrækkelig. De fremsendte bemærkninger omhandler bl.a. manglende kobling mellem indsats og effekt i programmet og behov for data til brug for den kommunale forvaltning.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at tilrettelæggelsen programmet for overvågning af Arter og terrestrisk natur hviler på analyser af det første delprogram fra 2004-2009. I det nye del-program bliver der blandt andet en bedre geografisk repræsentation af de enkelte habitatna-turtyper, og der indgår flere stationer og flere arter. Det er vurderingen, at naturovervågnin-gen vil øge videngrundlaget for myndighedsopgaverne, og dermed forbedre grundlaget for vurdering af konkrete påvirkninger. Det er fortsat den kompetente myndighed, der skal do-kumentere konkrete afgørelser.

Delprogram for Punktkilder

Kommunernes Landsforening, DN, Landbrug & Fødevarer, Kystdirektoratet, Guldborgsund Kommune, Limfjordsrådet, Odsherred Kommune, Slagelse Kommune, DHI, DANVA og Ly-nettefællesskabet har i deres hørings-svar fremsendt bemærkninger vedrørende klappning som en del af punktkildeprogrammet, dataansvarsaftalen, konkrete nedlæggelser af rense-anlæg omfattet af programmet, regnvandsprogrammet, virksomhedsovervågning, overvåg-

ningsprogrammets omfang, overvågning af den spredte bebyggelse, uanmeldte tilsyn på havbrug samt parameterlisten.

DANVA påskønner samtidig, at NOVANA programmet bidrager med at opbygge viden om omfanget af den miljømæssige belastning relateret til regnvandsbetingede udledninger.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at der ikke er forpligtigelser til at klapping indgår i overvågningen, at dataansvarsaftalen revideres, at renseanlæg er konkret udvalgt, at regnvandsprogrammet forbedrer grundlaget for tilvejebringelse af enhedstal (årlig middelværdi for typen af punktkilde), at virksomhedsdata til opgørelse af næringsstoffer, miljøfremmede stoffer og tungmetaller indhentes via egenkontrol, at programmet er sammensat således, at målet om tilvejebringelse af enhedstal opfyldes, at enhedstal for miljøfarlige stoffer for spredt bebyggelse opnås gennem målinger på mekaniske renseanlæg, at kommunerne er tilsynsmyndighed på havbrug inden for 1 sømil, samt at parameterlisten er sammensat på baggrund af bl.a. screeninger og erfaringer.

Delprogram for Landovervågning

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, DN, Landbrug & Fødevarer, samt Farvskov, Frederikshavn og Randers kommuner har i deres høringssvar fremsendt bemærkninger til delprogrammet for Landovervågning bl.a. om effekt af virkemidler, manglende repræsentativitet i overvågningen, herunder i forhold til konkrete kommunale forudsætninger, samt om udvaskningsmodeller for bl.a. fosfor, om ammoniakreducerende teknologi og fosfortab fra marker m.v.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at delprogrammet for Landovervågning bidrager med viden til dokumentation af virkemidlers udbredelse og effekt, at programmet i sin helhed leverer en repræsentativ overvågning inden for sit formål, at Landovervågning bidrager til opstilling og udvikling af modeller for tab af kvælstof og fosfor til vandmiljøet, at der vil blive indsamlet oplysning om teknologier til reduktion af ammoniakfordampning samt at delprogrammet har flere aktiviteter, som belyser tabsvejene for fosfor til vandmiljøet.

Modelstrategi

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, Klima- og Energiministeriet, Kommunernes Landsforening, DN, Landbrug & Fødevarer Faurskov, Frederikshavn, Guldborgsund, Hjørring, Randers og Viborg kommuner, Limfjordsrådet, DTU, DHI, FRI og KIMO Danmark har i deres høringssvar indsendt bemærkninger om bl.a. behovet for målinger kontra modeller, specifikke modelønsker, samt interessedønsker til egen anvendelse af modellerne og modelresultater.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at modelanvendelsen styrkes med NOVANA 2011-2015 bl.a. i erkendelsen af, at modeller er nødvendige værktøjer for operationalisering af overvågningsdata til brug for vandforvaltningen. NOVANA programmets vandkvalitetsmodeller og modeller for vand- og stofkredsløbet er i samspil med overvågningsprogrammets måledata nødvendige analyseværktøjer i vandforvaltningen, til beskrivelsen af miljøtilstande, beskrivelsen af samspil mellem overvågningsresultater, analyse af årsagssammenhænge, herunder sammenhæng mellem påvirkninger og tilstand samt scenarieberegninger af effekter af miljøindsats, klimaforandringer m.v. Det vurderes at aktiviteterne i NOVANA 2011-2015 repræsenterer en passende ressourceafvejning mellem måle-aktiviteter og model-aktiviteter. Modelresultater vil blive offentliggjort på lige fod med øvrige overvågningsresultater. Det vurderes, at de specifikke forslag til modellerne og disses funktionalitet alt overvejende allerede indgår i modelstrategien.

Tværgående strategi for miljøfarlige stoffer

Kystdirektoratet, Limfjordsrådet, Randers Kommune, DTU, DHI, DN, DANVA, KIMO Danmark, Kommunernes Landsforening, og Lynettefællesskabet har i deres høringssvar fremsendt bemærkninger vedrørende baggrundsbelastninger, behov for løbende screeninger, parameterlisten samt omfanget af de enkelte delprogrammer mht. miljøfarlige stoffer.

Miljøministeriet skal hertil bemærke, at baggrundsbelastninger for langt de fleste miljøfremmede stoffer pr. definition 0, at det forventes, at der som hidtil sideløbende med overvågningsprogrammet foretages screeningsundersøgelser af relevante stoffer med henblik på en hensigtsmæssig tilpasning af parameterlisten, at overvågningsprogrammets stoflister er sammensat på baggrund af forpligtigelser og viden fra det hidtidige overvågningsprogram og screeninger m.v., at det vurderes at den tværgående strategi for overvågning af miljøfremmede stoffer og tungmetaller kan opfylde behovene for videnopbygning i relation til at vurdere miljøtilstand og behovene for målrettet indsats på tværs.